

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...
Лекса/Мануш

№ 4 (109)

СЕРЕДА,
9 БЕРЕЗНЯ 2005 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна догавірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

На світлині: Клара Молнар - танцівниця чопського ансамблю "Румелай", що на Закарпатті.

ШАНОВНІ ЖІНКИ!

Дозвольте щиро привітати вас з прекрасним святом, яке символізує собою весну, любов і красу. - 8 Березня.

Світ одвачно тримається на жінці - берегині та продовжувачці роду. Перші весняні квіти та усмішки даруємо їй - матері, коханій, дружині, сестрі, бабусі. Усе, що маємо на цьому світі, пронизано любов'ю, теплом лагідних очей та добрих, ласкавих жіночих рук. У щасті, радості, горі й розлуці відчуваємо її підтримку та опору. Ніжні й терплячі, жінки однаково сумлінні і вдома, і на роботі. Вони беруть на себе більшу частку турбот про родинне вогнище, дітей, чоловіків.

Наша країна вважає своїм найважливішим обов'язком піклування про охорону материнства й дитинства, підвищення суспільного статусу жінки, і хоч не все виходить так, як того хотілося б, однак треба вірити у краще майбутнє.

Тож прийміть найщиріші слова вдячності за невтомну працю, велику любов та беззаганну турботу. Хай ваша доля стелиться вишитими рушниками і буде рівною та гладкою, хай ніколи не загасне символ волелюбності вашого народу - ромська ватра. Міцного здоров'я, миру, щастя та благополуччя вам та вашим родинам.

Відділ у справах національності Закарпатської облдержадміністрації,

Центр культур національних меншин Закарпаття

ШАНОВНІ НАШІ ЖІНКИ! ЩИРО ВІТАЄМО ВАС ЗІ СВЯТОМ ВЕСНИ - 8 БЕРЕЗНЯ!

Хай ваша доля стелиться
вишитими рушниками, здоров'я і щастя,
благополуччя і затишку вам і вашим домівкам

ДРАГЕ АМАРЕ ДЖУВЛЯ! ІЛЕСТАР ДРАГОСТИ ТУМЕН ТОМНАКО СВЕНТОСА - 8 МАРЦО!

Мек авел тумарі вунжиря сувді шукаре кендевонца,
састіпе ай бахт, міштипе анде тумаре кгера

Напередодні свята весни - 8 Березня в редакцію "Романі Яє" надійшли привітання ромським жінкам від громадських організацій, товариств тощо. Публікуємо їх.

***

Одеське обласне товариство ромської культури "Романі Збора" поздоровляє всіх ромок з прекрасним весняним святом - 8 Березня і бажає здоров'я, жіночого щастя і виконань усіх ваших бажань!

РОМНЯЛЕ!

Мангав туменге зор, бахт, састіпе. Ти дэл про Дэл аменге екхипэ.

Пативаса, Жужуна Дудучава, голова ООГРК "Романі Збора"

***

Щиро вітаємо всіх жінок України зі святом 8 Березня. Дай Боже, усім вам міцного здоров'я, сімейного щастя, достатку та радості у ваших оселях. З повагою,

Національно-культурне товариство "Неве Рома", м.Чернівці

МИ - ЧАСТИНА ВЕЛИКОЇ БОРОТЬБИ АМЕ - СЕМО БАРА БУВТЯКО

"Для того, щоб ми, принижені люди, стали частиною суспільства, що є дуже важливим, система, у якій ми зараз існуємо, має радикально змінитися. Це означає, що ми збираємося навчитися думати радикально по-новому. Я взяв термін "радикально" у його справжньому значенні, для того, щоб вишукати і зрозуміти суть справи. Це означає викрити систему, яка не відповідає нашим потребам і задумати, змінити умови, при яких ви можете змінити її".

Елла Бейкер, 1969 рік.

Не дивуйтеся, що стаття про права ромів і ромських жінок починається цією цитатою. Відповідь дуже проста. Елла Бейкер (1903-1986рр.) одна з афроамериканських лідерів жіночого руху ХХ століття і, можливо, одна з найвпливовіших жінок руху за громадянські права. Вона була активісткою, чия політична кар'єра протягом 50 років змінила життя багатьох тисяч людей.

Її життєва історія дозволяє нам, з одного боку, зрозуміти, як боролися пригноблені люди за свої права, а з іншого - навчитися, як вона і її жіноча організація боролися за зміни у домінуючому чоловічому колі лідерів за відстоювання громадянських прав.

Спроби більше вивчати рух за громадянські права ромів і

ромських жінок особливо важливі у наш час, в цей історичний момент, коли це питання набуло неабиякої актуальності. Велика увага міжнародного співтовариства приділяється розвитку цього руху у нас. Для зміни становища ромських жінок та їх інтеграції у сучасне суспільство зроблено вже багато. Але расова дискримінація проти ромів і тепер надзвичайно відчутна.

Читаючи про життя Елли, я була вражена таким виразом: "Чи готові ми і спроможні зараз приєднатися до громадянського руху?". Її сучасники зрозуміли, що борються за свої права набагато важливіше, ніж отримувати гамбургери на ланч. Цього не достатньо для чорношкірих.

(Продовження на 2 стор.)

РОМ-ПРЕС

Ющенко підписав Указ про призов

Президент України Віктор Ющенко підписав Указ "Про звільнення в запас військовослужбовців і черговий призов громадян України на строкову військову службу в квітні - травні 2005 року".

У Київ прийжджав російський колега Порошенка

4 березня в Києві з робочим візитом побував секретар Ради безпеки Росії Ігор Іванов. Він зустрівся з керівником РНБО України Петром Порошенком, аби обговорити питання партнерства у військовій та військово-технічній сферах.

На Ай-Петрі святкували Масляницю

Спортивне управління м.Ялта, управління у справах сім'ї та молоді, приськолицький клуб "Ай-Петрі-інвест" влаштували 7 березня оздоровче свято "Кримська зима" на плато Ай-Петрі.

Львівську газету "Поступ" підпалили... міліціонери

Підпал приміщення редакції львівської щоденної газети "Поступ" здійснили працівники міліції. Про це заявив на прес-конференції у Львові заступник міністра внутрішніх справ України Геннадій Москаль.

Кришталь для Назарбаєва

Один із заводів з виробництва кристалю у Франції збирається виконати замовлення на виготовлення для президента Казахстану Назарбаєва 34 тис. кристалевих предметів на загальну суму 300 тис. євро.

Мільйонер облетів планету

Американський мандрівник-мільйонер Стів Фоссетт успішно завершив кругосвітній безпосадочний обліт планети. Літак приземлився в місті Селина в штаті Канзас.

Путін розсекретив запаси платини й амазів

Президент Росії Володимир Путін підписав Указ "Про внесення змін у перелік відомостей, які стосуються державної таємниці".

Старший син Хусейна готувався "прибрати" батька

Син Саддама Хусейна Удай мав намір "прибрати" свого батька напередодні війни в Іраку у 2003 році. Це - результат розслідування, проведеного відомим американським журналістом Пітером Арнетом, який впродовж 1,5 року спілкувався з людьми, що входили в найближче оточення старшого сина Хусейна.

На Марсі знайдений залізний купорос

Американські марсоходи, які працюють на Червоній планеті, ставлять нові рекорди та роблять найцікавіші відкриття. Одне з них - знахідка залізного купоросу на Марсі.

Перший Європейський ...

19-20 серпня цр. Асоціація "Romano Ilo" з Македонії разом із ромськими організаціями м.Скоп'є (Македонія) проведуть Перший Європейський конгрес "Європа. Балкани. Македонія. Роми". Головні теми: антропология, етнологія, фольклор, соціологія, політика, лінгвістика, освіта, права людини. Детальніша інформація на сайті: www.romskikongres@yahoo.com

Косово - стандарти не виконані

Нещодавно опублікований звіт Генерального секретаря ООН Кофі Аннана стосовно вирішення ситуації в Косово. Незважаючи на конкретні кроки, що робляться в цій області, жоден з восьми необхідних стандартів з урегулювання конфлікту та встановлення довіри між етнічними албанцями, сербами та іншими меншинами все ще не виконаний. "Щоправда, деякі елементи "Плану виконання стандартів Косово" вже завершена. Проте досягнутий прогрес у багатьох галузях ще не достатній, особливо у побудові демократичних інститутів, дотриманні прав меншин, створенні неупередженої юридичної системи", говорить у звіті.

Запрошує фестиваль у Куманово

Нинішнього місяця відбудеться 5-й фестиваль ромського фольклорного мистецтва в м.Куманово (Македонія). З заявками звертається за адресою: rusitsakir@yahoo.com

Франція звітується

Нещодавно у Комісії з припинення расової дискримінації ООН надійшов звіт Франції про дотримання прав людини згідно з Міжнародним Договором про недопущення всіх форм расової дискримінації.

Як відзначила Ніколе Гуді (Nicole Guedi), державний секретар з прав людини, Франція бере активну участь на національному та міжнародному рівнях у боротьбі з расизмом, антисемітизмом та ксенофобією. Проте, як було зафіксовано спеціальними експертами, спостерігалися випадки порушення прав ромів, зокрема у 2004 році, коли роми не могли вільно купити будинки, або до сьогодні ромська спільнота не отримала тут статус національної меншини. Багато ромів, що шукають притулку, перебувають у важких умовах, а ті, хто ведуть власний спосіб життя, - переслідуються. Франція зобов'язується через національний Консультативний комітет кочівників здійснювати якісну роботу у посиленнях для підвищення зайнятості та інтеграції ромів у суспільство.

МИ - ЧАСТИНА ВЕЛИКОЇ БОРОТЬБИ

АМЕ - СЕМО БАРА БУВТЯКО

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

Мало отримати освіту і бути прийнятим американським суспільством. Йшлося вже про гідність людини.

Я сподіваюся, що ромська інтелігенція незабаром сформується внаслідок розвитку ромського соціально-політичного руху, в контексті глобальних змін, які відбуваються всюди в нашому житті і які є основою нашої боротьби. Чи ми хочемо "приєднатися" і чи ми готові подолати існуючі труднощі для інтеграції жінок у суспільство. Яким є наше бачення нового суспільства?

ЧИ МИ МАЄМО ІНШІ ШЛЯХИ БОРОТЬБИ?

Ми - роми, чоловіки і жінки, віримо, що ми є частиною руху за громадянські права, які сприяють змінам становища ромів у суспільстві.

Досвід боротьби за громадянські права США показав, що не може бути подолання просто дискримінації ромів. Елла вірила, що, "якщо існує боротьба, то "чорні жінки" повинні самовизначатися в ній." Перші активістки-чоловіки говорили про боротьбу з дискримінацією, але вони залишили поза увагою жіночі (гендерні) питання.

Елла разом з колегами дійшла висновку, що расизм поширився, як "інфекція" і став однією з основних проблем ХХ століття, серед яких головне місце займає пригнічення жінок. Але і після багатьох років боротьби це гендерне питання залишається все ще відкритим.

Чому ромські активісти за права людини не оцінюють специфічні потреби й становище ромської жінки? Можливо, це

пов'язано із відсутністю розуміння філософії людських прав? Або з відсутністю знань про розмежування понять індивідуальних і колективних прав? А, можливо, причиною цього є наявність сегрегації серед ромів, які не дозволяють впливати і боротися з так званими "ромськими традиціями", які у більшості випадків пригнічують ромських жінок, а особливо молодих. Хоч це, мабуть, насправді є страх втратити щось на зразок чоловічого верховенства.

Одного разу я була вражена висловом про те, що невдаха - це той, хто нічого не віддає, а егоїстично зберігає все для себе. Якщо ж ми не побороємо егоїзм, ми не станемо "переможцями".

Я б порадила ромським чоловікам та жінкам-активістам озирнутися назад і не тільки згадати, де вони знаходилися, але і зрозуміти причини, чому так було. Тільки так ми зрозуміємо, чому

ми рухаємося у визначеному напрямку.

Чому і як ромські активістки почали цю роботу? Виходячи з досвіду міжнародного руху, вони мали за мету зробити простір для крадіжко життя для тих, хто був "зольований серед зольованих". З самого початку було важко говорити про порушення людських прав ромок.

Сьогодні ми - ромські чоловіки і жінки, - частина боротьби за краще життя для ромських чоловіків і жінок. І мова не йде про кращий статус, про кращу освіту, але йдеться про повагу до людської гідності, як казала Елла. І повага ця має виходити, перш за все, із ромської громади. Ромські чоловіки мусять зрозуміти численні фактори свого впливу на нерівність ромських жінок. Тільки так можна говорити про рух людських прав. На сьогодні зроблено багато позитивних кроків у цьому напрямку, але нам ще треба довго йти. Головним питанням на сьогодні є не очікування змін у системі. Ми повинні зрозуміти, хто ми є, звідки ми прийшли і куди ми збираємося?..

Азмія Мемедова,
соціолог, член ради директорів ERRC,
координатор ромського центру м.Скоп'є,
консультант Інституту відкритого суспільства,
"Roma Rigts" № 1, 2004

У редакцію "Романі Яз" надійшов депутатський запит щодо питань міжнаціональної політики від народного депутата України Олександра Фельдмана. Він пов'язаний з болісною темою ліквідації ряду комітетів, в тому числі Держкомнацу. Публікуємо це звернення.

Щодо питань міжнаціональної політики прем'єр-міністру України Ю.В.Тимошенко

ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗАПИТ

Шановна Юліє Володимирівно!

Політика нового керівництва держави, що спрямована на формування в Україні демократичного громадянського суспільства, має широку підтримку нашого багатонаціонального народу, який прагне свободи, демократії і справедливості.

Всі ми добре усвідомлюємо той факт, що у нашому спільному домі зараз існує величезна кількість проблем, які потребують вирішення. Значною мірою це стосується і такої складної й делікатної сфери, якою є міжнаціональні відносини. Сьогодні, наприклад, вкрай важливими є проблеми законодавчого затвердження Концепції державної етнологічної політики України, проблеми, пов'язані з завершенням процесу приєднання країни до документів Ради Європи у зв'язку з прийняттям Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов

та мов меншин". Досить гостро стоїть питання про необхідність суттєвого оновлення і доповнення правової бази міжнаціональних відносин. Йдеться про прийняття нової редакції Закону України про національні меншини, Закону України про мови, прийняття усієї сукупності законодавчих актів, що регулюють сферу міжнаціональних відносин, відповідно до норм і принципів європейського права. Існує нагальна потреба у забезпеченні координації дій державних органів влади і громадських організацій у вирішенні всього спектру проблем державної політики у сфері міжнаціональних відносин.

З огляду на це, викликає занепокоєність ймовірність у ході адміністративної реформи ліквідація Державного комітету України у справах національностей і міграції як спеціально уповноваженого центрального органу, що сьогодні функціонально відпові-

дає за міжнаціональні відносини. Державний комітет відіграє значну роль у реалізації етнополітики, має досвід ефективної співпраці з усіма гілками влади та громадськими організаціями національних меншин.

Ст. 5 Закону України "Про національні меншини в Україні" передбачає у структурі центральних органів виконавчої влади наявність Міністерства у справах національностей. Отже, ліквідація Держкомнаціміграції фактично є порушенням конституційних прав громадян України і положень чинного законодавства.

Тому прошу проінформувати мене про плани уряду в частині реалізації державної політики та координації дій в сфері міжнаціональних відносин.

З повагою,
Олександр Фельдман,
народний депутат України

З ПОШТИ "РОМАНІ ЯГ"

**ЗА НИМИ -
МАЙБУТНЄ
УКРАЇНИ**

**ПАЛА ЛЕНДЕ -
АНГЛУНІ
УКРАЇНА**

На світлині ви бачите трирічну Альбінку - онучку Людмили Бурмек із с.Великої Ком'яти Вишгородського району, що на Закарпатті. Ця гарна сільська дівчинка знає ромські пісні і танці. У своєму дні народженні "співала і танцювала по-ромськи", - як написала у редакцію її бабуся. Людмила Бурмек надіслала цю фотографію Альбінки і дописала, що вона дуже любить свою онучку і своїх дорогих дітей, які є її життям. Жінка молиться за них, щоб Бог дав їм щастя та здоров'я, і не тільки їм, а і всім дітям, які живуть в Україні. Свої надії на світле майбутнє молодого та юного покоління Людмила Бурмек, як і багато її односельчан, покладають на нову владу, на новообраного Президента України.

Власне, тут можна перелічувати багато рис, властивих людині порядній, терпимій до прояву іншої відмінної думки.

Але що це, то є, тобто слів із пісні не викинеш, упередженість щодо ромів є. І завдання прогресивно мислячих людей я вбачаю в тім, щоб розвінчувати цей міф, тому що це саме міф.

Яскравим підтвердженням моїх слів є людина, з якою мені доводиться спілкуватися з обов'язку служби. Мова йде про Марію Миколаївну Іванову, гарну, цікаву жінку, представницю ромів. Це практично єдина в Україні серед ромів жінка-адвокат. Марія Миколаївна - член Чернівецької обласної колегії адвокатів - завідувачка юридичною консультацією Куликівського району Чернівецької обл. Це її професійна діяльність.

Проте ця тендітна жінка має такий запас життєлюбства і творчої енергії, що можна тільки по доброду пропоздрити їй і побажати, щоб і надалі її кипуча енергія не вичерпалася.

Громадська діяльність адвоката Іванової, про яку газета "Романі Яг" вже не раз писала, складає не одна ланка, а цілий ланцюжок ланок. Вона є керівником Чернівецького національно-культурного товариства, віце-президентом Всеукраїнської юридичної ромської організації "Чачіне", координатором Європейського центру зі захисту прав ромів. В обласній колегії всі знають, що адвокат Іванова захищає інтереси громадян будь-якої національності, поважаючи принципи і менталітет кожного.

Як громадський діяч особливу увагу приділяє інтересам і сподіванням свого народу, зокрема - ромам Чернівецьщини, хоча звертаються до неї за допомогою ромів з усього регіону України.

Якщо говорити про Марію

Миколаївну як адвоката, то це грамотний, висококваліфікований фахівець. Характерним для неї є небайдужість до бід своїх підзахисних. Вона емоційно переживає кожну справу. Ці якості відзначають як судді, так і опоненти.

Адже ж ця діяльність складається з поїздок, спілкування з безліччю людей, вирішенням багатьох проблем.

Ця сторона життя М.М. Іванової саме і пов'язана з відстоюванням інтересів ромів у суспільстві,

Не все гладко і беззмарно було й у моєї героїні, але, незважаючи на всі негаразди і життєві випробування, вона виходила з них ще загартованішою, ввічливою в правоті своєї активної життєвої і громадянської позиції.

ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ 8 БЕРЕЗНЯ

**Тендітна жінка з невичерпною енергією
Шукар джувлі бара енергійса**

■ Не секрет, що серед обивателів існує далеко не втішна думка про ромів, як їх правильно і дуже красиво й поетично іменують.

Я - наполовину росіянка, наполовину українка, велику частину свого життя провела в містечку, де проживали представники близько 20 національностей, завжди вважала - і не змінила своєї думки й донині - справа не в належності до тієї або іншої національності: справа в ЛЮДИНІ, в її особливостях, в її особистості, у світогляді, інтелігентності, вихованості, рівні розвитку нарешті.

Від усієї душі хочеться побажати Марії Миколаївні і всьому ромському народу, якому я дуже симпатизую, життєвих сил, невичерпної енергії і допомоги Божої у всіх справах.

Привітається до ромського народу, послідуєтеся, познайомтеся поближе з ним, і ви побачите багато з того, що я побачила у ромського адвоката Марії Іванової.

Світлана Лаврова,
обласна колегія
адвокатів,
м.Чернівці.

На світлині: М.М. Іванова.

ненти в судових процесах. А це вже щось та й значить.

У житті і громадській діяльності виявляються повною мірою всі її якості - широта і щедристь душі, порядність і принциповість, доброзичливе ставлення до людей, життєлюбство і весела вдача. Найпозитивніші якості я одержала в спадщину, а погані придбала сама, - жартує Марія Миколаївна.

Робота адвоката далеко не легкий хліб (це зрозуміло тільки колегам і людям, близьким до цієї професії, до яких належу і я).

У мене завжди викликало замишування і подив - уміння поєднувати таку важку працю (а день адвоката вкрай насичений: це і судові засідання, і зустрічі з клієнтами в слідчих ізоляторах, і робота з органами міліції й т.ін.) із серйозною громадською діяль-

з розвінчуванням міфів про них, утвердженням нового прогресивного погляду на ромів як на людей з багатим, цікавим національною культурою, духовністю.

У цьому вона вбачає своє призначення, свою місію і таки відстоює інтереси свого народу, дзвонить "в усі дзвони", стукає в усі двері, зустрічається з високопоставленими представниками влади, коли бачить, що права ромів ущемлені.

Тут і об'єднуються дві іпостасі Іванової - Адвоката і Людини. Так, Людини з великою літери, тому що я кожному побажала б такого великого доброго серця, як у цієї маленької, але такої сильної духом жінки.

Не дається людині все і відразу. Все потрібно заслужити і вистраждати.

**НАША МОВА ПОТРЕБУЄ ОСОБЛИВОЇ УВАГИ
АМАРІ ЧГІБ ТРОБУЙ РІГ'АКІ САМА**

■ 21 лютого ц.р. в Києві відбувся круглий стіл на тему "Мовні права людини у поліетнічному суспільстві в контексті європейських стандартів", який був організований Асоціацією національно-культурних об'єднань України. Пропонуємо увазі наших читачів доповідь Земфіри Кондур під час роботи круглого столу.

"Оригінальна назва рома використовується ромами для власної ідентифікації. Сучасна ромська мова, що складається з ряду діалектів, поширена переважно в Центральній, а також у Східній і Західній Європі. За тисячі років існування у відриві від родинного мовного середовища в ромській мові відбулися істотні зміни. Діалекти ромів, які проживають на території України, не представляють собою єдиного цілого. Вони перетерпіли значні кількісні й якісні зміни.

Адже тут такі етнічні групи, як угорські ром, серви, ловари, влахи, келдери, плащани, котляри, крими та ін. Усі вони диференціюються за місцем проживання і родом діяльності.

Для вирішення проблем ромських громад, а також для збереження і розвитку ромської культури, традицій, мови створюються ромські громадські об'єднання. Наразі їх близько 60. Перші ромські недержавні організації в Україні були зареєстровані в 1991 році. Основними пріоритетами

об'єднань є підвищення рівня освіти ромських дітей та молоді, а також збереження і розвиток рідної мови. Створюються ромські недільні школи, їх близько 30 на всій території України. Однак моніторинг роботи цих шкіл показав, що в процесі їх діяльності виникають проблеми, пов'язані з відсутністю методичних посібників, навчальних програм, ромських фахівців, підручників, кодифікації мови.

Фондом "Чірклі" була розроблена певна стратегія, яка була схвалена в Ромському Департаменті Ради Європи. Її навіть запропонували як доповнення до затвердженої державної програми "Соціально-духовного відродження ромів України". З огляду на існуючу практику прийняття державних програм, звертаємося за проханням до Кабінету Міністрів, Верховної Ради України, Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин доручити відповідним структурам виконавчої влади

розробити і прийняти такі пропозиції:

1. До затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України "Програми державної підтримки соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року" від 12 вересня 2003 року №24336 внести необхідні додатки і зміни, розроблені ромськими громадськими організаціями. А також прийняти відповідну Постанову про цілове фінансування цієї програми за рахунок державного і

місцевого бюджетів (окремий рядок у бюджеті).

2. У сфері освіти ініціювати проведення моніторингу доступу ромів на отримання якісної освіти.

3. При громадських ромських організаціях створювати ромські освітні центри із класами дошкільної підготовки.

4. Для керівників і викладачів ромських недільних шкіл і шкіл з великою кількістю ромських дітей проводити державні курси підвищення кваліфікації з використанням інноваційних методик. Проведення ряду тренінгів для представників державних структур, відділів освіти, мас-медіа і т.ін. з метою ознайомлення спеціфіки роботи з ромами.

5. Квотування місць у педагогічних вузах України для підготовки ромських педагогічних кадрів.

6. Розробити і видати навчальні програми, підручники "Історія ромів", "Ромська мова і література", методичних посібників, із залученням ромських фахівців.

7. Відкриття кафедри "Ромологія" в одному з вищих навчальних закладів Києва."

З 1 квітня ц.р. передбачається збільшення допомоги при народженні дитини. Про це повідомив міністр праці і соціальної політики України Вячеслав Кириленко. За його словами, уряд готує на розгляд Верховної Ради законопроект, який передбачає суттєве збільшення соціальних виплат.

Намітилися зміни

**8497 гривень
за народження
дитини**

Йдеться також про збільшення розміру одноразової допомоги при народженні дитини.

Згідно з цими змінами, ця допомога становитиме 3 тисячі 350 гривень, яку передбачається виплатити матері відразу після народження дитини, а потім щомісяця близько 400 гривень протягом року.

Щоб отримати цю допомогу, необхідні деякі умови, в першу чергу, наявність паспорта, ідентифікаційного коду, відзначення у паспорті місця проживання (реєстрація) - через те, що отримувати кошти по народженні дитини молода мама зможе лише за місцем офіційної реєстрації. Крім цього, необхідно, щоб майбутня мама обов'язково стояла на обліку до половини місцевий жіночої консультації.

Правовий центр
"Романі Яг"

ЖІНКИ - НАША ГОРДІСТЬ І НАША НАДІЯ! ДЖУВЛЯ - АМАРО БАРИПЕ АЙ АМАРИ ПАЦІМА!

Жінки в Україні відіграють сьогодні величезну роль у суспільстві. Яскравий приклад - наш прем'єр-міністр Юлія Тимошенко. Ми віримо в те, що в найближчому майбутньому і наші ромки займуть гідне становище в українському суспільстві. У нашому товаристві "Романі Збора" є одна із таких молодих, але вже усю шанованих і відомих жінок. Це - Фатима Дудучава.

У 2001 році Фатима одержала диплом бакалавра, а наступного року, закінчивши Одеську Національну юридичну академію, - диплом магістра права. Після навчання була направлена в Апеляційний суд Одеської області на посаду помічника судді. У товаристві "Романі Збора" Фатима Дудучава є юристом. Вона проводить величезну роботу, бере участь у проєкті ERRC "Захист прав ромів і доступ

до правосуддя", у ромській школі веде уроки з основ правознавства. Ця молода, дуже гарна жінка зав-

жди чуїна, готова прийти всім на допомогу, за що вона здобула велику повагу в колег. Вона - активістка, чудова аматорка, займається хореографією, вокалом. Як сказав класик, у людині повинне бути все прекрасне, - ці слова якнайкраще підходять до портрету нашої героїні. У 2003 році Фатима Дудучава завоювала титул "Національна красуня Одещини". В неї є мета - стати першим ромським суддею. Як говорить Фатима: "Якщо є мета - то вона буде досягнута".

Від імені всієї нашої організації хочу побажати Фатимі і всім нашим ромкам завжди досягати своєї мети, завжди бути на висоті. З своїм вас, наш доробі жінки!

Євген Остапович, заступник голови товариства "Романі Збора"

ПРЕКРАСНІ КВІТИ ДЛЯ ЧАРІВНОЇ МАРІЇ ШУКАР ЛУЛУДЯ ЛА ШУКАРА МАРІЯКЕ

- У вас така чарівна і підприємилива дружина, - звертаюся до Йосипа Йосиповича. - Ви давно разом ведете спільне господарство і бізнес? Можливо, вчилися разом.

- Я маю середню спеціальну освіту - закінчив Ужгородське музичне училище з гри на скрипці. Крім того, граю на гітарі й фортепіано. А от своїй дружині я перешкодив вчитися далі після закінчення Чопської ЗОШ №2. Я так у неї закохався, що доклав усіх зусиль, щоб із нею одружитися. Живемо разом 17 років. Маємо двох доньок і сина.

- Маріє Бейліну, чи не шкодуєте ви, що пов'язали свою долю з Йосипом?

- Звичайно, ні. Однак, коли я закінчувала школу, то мріяла вчитися далі. Хотіла бути косметологом або грати на скрипці. У дитинстві я ходила в музичну школу. Про одруження й не думала, адже мені було всього 17 років. Крім мене, у сім'ї було ще дві сестри. Усі отримали середню освіту. Тато працював каменярем. Він дуже хотів, щоб я вчилася далі. Одного разу на одній з вечірок напередодні свята мене заприятелював Йосип. Йому було 22 роки, й він грав у ресторані "Карпати".

З того часу ми не розлучилися й невдовзі одружилися. Він мене ніколи не ображав, завжди у всьому допомагає, намагався при своїй звантаженості виховувати дітей. Ми разом перебудували хату, яка нам дісталася після смерті батьків. Крім того, добудували ще невелике приміщення, де на законній основі організували свій магазин "АВС". Ціни у нас помірні, тому купують у нас товари не тільки жителі нашого мікрорайону, а й навколишніх сіл. Допомогаю чоловіку у реалізації й придбанні товарів. Мрію накопичити трохи грошей, щоб дітям дати освіту.

■ Напередодні 8 Березня працівники редакції завітали у родину Бакошів, щоб привітати жінку-підприємця Марію Бейліну з Міжнародним жіночим днем. Енергійна і чарівна жінка разом з добродушним чоловіком Йосипом радісно нас прийняли, й за чашкою чорної кави зав'язалася дружня розмова.

- Дійсно, у вас уже такі дорослі діти. А ви ще така молода. Як вчать васі дівчата?

- Дівчата вчать добре. Бетіна ходить у 10-й клас, Марія - у 9-й. Маємо сина, теж Йосипа. Йому лише 4 роки. Дуже чоловік хотів мати свого спадкоємця і назвав на свою честь Йосипом. Доньки допомагають виховувати брата, вчать його читати, граються з ним. Він їх дуже любить. А ким хочуть бути після закінчення школи, то запитайте у них самих...

- Бетіно, які у тебе успіхи у навчанні? І ким ти хочеш стати після школи?

- Навчаюся я у 10-му класі другої Чопської школи. До закінчення навчання залишилося півтора року. Не відмінниця, але стараюся вчитися добре і не пропуская уроки. Гуртки, як було це раніше у молодших класах, я вже не відвідаю. Дуже тяжка програма, на інші заняття вільного часу не маю. Не хочу відставати. Мрію бути перукарем, але мої батьки хочуть, щоб я здобувала вищу освіту. Намагатимуся їх не засмутити і поступити в один із вузів в Ужгороді.

- А ти, Марію, як навчаєшся і де б хотіла вчитися далі?

- Ой, я боюся про це думати. Спочатку хай Бетіна поступає, а я за нею. Гадаю, що школу закінчу успішно, а вже як розпорядиться доля, це ще не відомо... Важаю, що мої батьки і Бог допоможуть мені, якщо я буду слухняною.

- Які подарунки хочете отримати до 8 Березня? - звертаюся до Маріє Бейліні та її доньок.

- Нам чоловік і тато Йосип Йосипович найчастіше дарує квіти і якісь прикраси. У нього чудовий смак. А якщо сумнівається, то ми обережно наткаємо. Свято у нас завжди проходить весело і дружно. Тільки ввечері ми усі будемо разом, бо вдень я працюватиму у своєму магазині, щоб приносити й іншим жінкам радість. Адже чимало чоловіків купують подарунки для своїх дружин і коханих у нашому магазині.

- Хай щастить вам, любі, бажемо щастя, радості і приємного відпочинку.

Розмовляла
Валентина Опаленик.
На світлинах: Марія Бейліна Бакош, господарка застільної оселі; дві сестрички, дві красуні - Бетіна та Маріяка.

У лютому нинішнього року на 7 каналі Харківського обласного телебачення у передачі "Комендантська година" (яку веде Сергій Потімков) транслувалася програма про Харківське національно-культурне товариство циган "Ромен", про її керівника - президента товариства Івана Івановича Матюшенка. При підготовці цього матеріалу ведуча програми "Харківське

в існуючий "циганський стереотип".

Іван Іванович Матюшенко - це освічена людина, яка знає закони ромських родин зсердини, яка працює, знаходить документи про культуру, історію та видатних ромів, людина, яка вмє цікавити співрозмовника. До того ж, отримана юридична освіта, багаторічний досвід роботи на державних підприємствах та життя, насичене зустрічами з ба-

ЗМІНА СТЕРЕОТИПІВ ПАРУДЯС О СТЕРЕОТИПО

новости" Олександра Індюхова разом із двома телеоператорами приїздила для зустрічі з Іваном Івановичем у домашніх умовах. Період створення програми та проведення зйомок збігся із отриманням продовольчих наборів харківськими ромами, які пережили жахливі роки птлерівської окупації у роки Другої світової війни.

Двері будинку родини Матюшенків не зачинялися ні на хвилину. Одні роми виходили, а на порозі вже чекали інші. Та ніщо не заважало вирішувати всі питання.

Створена програма вийшла в ефір 8 лютого о 19 годині.

Це стало подією в житті ромів Харківщини. Бо навіть ті, хто не мав ніякого відношення до ромів, запитували: "Ви бачили по телебаченню програму про циган?" У суспільстві ще не звикли до того, що про ромів можна розповідати не тільки негативно, а й створювати цікаві передачі. Тим більше про тих, які живуть поруч. Програма позитивно висвітлювала ромського лідера, і цей образ не вкладався

гатьма різними людьми, - все це створює колоритний образ ромського лідера. Нагороди, якими уряд, державні структури та громадські об'єднання відзначили працю Івана Івановича Матюшенка, теж були відображені у телепередачі.

У програмі були використані епізоди, музика та пісні з відомих фільмів про ромів.

Під час підготовки цієї передачі торкалися різноманітних питань: культури та життя відомих ромів минулого, історії та сьогодення, народних звичаїв, питань освіти та соціального, хисту тощо. Ромське десятиріччя, що починається у нинішньому році, проголошене в країнах Європи, повинно знайти реальне втілення і в житті ромів Харківщини.

Хай підготовка до 60-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні та відзначення Міжнародного дня ромського Голокосту стане початком вирішення багатьох питань у житті ромського народу.

Наталія Падгурскіс, м. Харків

Наші історії перетинаються...

АМАРІ ІСТОРІЯ ПО КЕРЕСТУНО ДРОМ...

Можливо, мало кому відомо, що і євреї протягом віків перебували поруч із козаками та займали дуже відповідальні посади. І слід відзначити, свої обов'язки виконували з честю. Не варто нехтувати історією. Цим людям довірили матеріальні та духовні цінності, і ця посада мала назву - ключник.

Сьогодні сотник Українського козацтва Андрій Сенченко зі своїм активом, до якого входять Петро Огли - ром-козак, Наталія Немова - відома як палкий правозахисник, журналіст і фотореспондент, спільно з Вінницькою

міською єврейською громадською організацією, яку очолює Ілля Рувинович Гробман, збирають матеріали по Голокосту. Документи про геноцид ромського і єврейського народів у часи фашистської окупації будуть висвітлюватися на сторінках газет, адже про це треба знати і пам'ятати. У нас у всіх одна історія, бо ми є діти цієї країни. Справжні козаки - проти національних конфліктів. А Україна, насамперед, козацька мати.

Наталія Немова-Сенченко, "Девлеса, ромалей", м.Вінниця

ЗАГРУЗЛИ В БОЛОТІ АБО НЕВЖЕ МІЛІЦІЯ ЗАСТОСОВУЄ ТОРТУРИ?

Гейлам анде чік
вай Состар міліція керел тортури (кінно)?

У правозахисний центр "Чачіпе" ("Правдивий захист") звернулася група ромів, які проживають у ромському таборі м.Мукачеве з проханням допомогти відстояти свої законні права з приводу їх затримки та знущання над ними в Мукачевському МВ УМВС.

Суть справи така. 23 лютого ц.р. неподалік ромського табору м.Мукачеве близько 20-ї години було звалтовано молоду дівчину. Після того, як потерпіла звернулася в органи міліції із заявою, в нч з 24 на 25 лютого правоохоронці розпочали пошук злочинців. Нам достеменно не відомо, як описала потерпіла гвалтників, але достеменно знаємо одне, що працівниками міліції було затримано і доставлено до Мукачевського МВ УМВС

близько 15 ромів за підозрою у скоєнні вказаного злочину. В числі затриманих ромів був і неповнолітній круглий сирота, хворобливий Золтан Амт, 1989 р.н.

Після їх доставки у відділення міліції, щодо окремих ромів, на котрих впала найбільша підозра у скоєнні злочину, розпочався допит, який проводився жорсткими методами. Ми не можемо детально описувати їх, оскільки нормальна людська психіка цього не витримує. (Скажемо лише про те, що металевими предметами били по геніталіях деяких ромів). Ромська церковна громада була першою, яка хотіла з'ясувати об'єктивну істину у цій справі та притягнути винних до відповідальності. А тому, завдяки ромській громаді, яка повідомляла правоохоронців про місце перебування реальних злочинців, їх вдалося затримати. Наше глибоке переконання - вони понесуть належне покарання за скоєний злочин.

Але разом з тим ми глибоко обурені незаконними діями правоохоронців, які полягали у фізичних знущаннях над затриманими ромами, начебто підозрюваними у скоєнні злочину. Причнетність затриманих до скоєння злочину не була доведена. Та завдяки намаганням правоохоронців її довести, що полягало в примусі з'ясувати у скоєнні злочину, яке поєднувалося з насильством" ромі піддавалися фізичним тортурам і катуванням.

Сподіваємося, що відповідно до чинного законодавства України, правоохоронні органи належним чином відреагують на факти, викладені в цій статті.

Олександр Мовчан,
адвокат правозахисного
центру "Чачіпе".

На світліні: В.Йонаш з ренгівеньським зникмом, що був зроблений після лобовів, та потерпілий З. Амт.

ПРИТЯГНУТИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИННИХ

БЕЗНЕВИННО ВИНУВАТИЙ

БІДОШАЛО ДОШАЛО

"Романі Яг" чимало пише про те, як правоохоронні органи нашої країни знущаються над ромами. Ось ще одна ганебна для "демократичної" України історія. У кінці минулого року в одну ромську родину, яка проживає в м.Маківка Донецької області, увірвалися троє співробітників міліції. Піднявши всю сім'ю на ноги, стали робити обшук будинку, а потім вимагати здати "добровільно" наркотики і зброю. Господарі відповідали, що наркотики не займаються, зброї не мають, а живуть із торгівлі на базарі. Зробивши обшук і не знайшовши нічого підозрілого, правоохоронці, тим не менш, взяли в наручники двадцятирічного Гришу і повели його до машини. На питання, за що забирають, відповіли: "Ми знаємо за що, приїдемо в міськвідділ і все розповімо". Зі слів Григорія, його цілу добу тримали в камері. Після цього повели на допит, побили, вимагали взяти на себе злочин справу. Але Григорій стояв на своєму: ніяких наркотиків не має, злочинів не робив. Він розповів, як померла від інфаркту його мати, як вони з батьком, братом і сестрою залишилися в дуже важкому становищі і, щоб вижити, на позичені гроші почали займатися торгівлею на базарі. На це слідчий сміявся в очі і говорив Григорію: "Знаємо

ми вашу торгівлю. Усі ви, цигани, однакові" Гриша не стерпів: "За що ви так з нами? Люди всі різні, в кожному народі є хороші і погані, якщо роми, значить, усі займаються наркотиками? Серед нас багато чесних і порядних людей". Пролунала відповідь: "Дивися, який розумник вишукався! Будеш нас учити, підеш назад у камеру, там тебе навчат. Там гарні "учителі"!"

Наступного ранку у міськвідділ прийшла сестра Григорія і слізно просила, щоб відпустили брата, говорила, що брат не винуватий. Сестру стали виганяти з кабінету. Тоді жінка сказала, що піде зі скаргою в прокуратуру. Їй запропонували почекати в коридорі. Сестра чекала понад годину Григорій виїшов до неї змучений, побитий і дуже зляканий. Ажде коли його випускали з камери, то сказали, що це це не кінець, що на нього заведуть кримінальну справу і доведуть його вину. Та так нічого й не довели, ажде не було що доводити.

І так страждають багато людей серед ромів. Більшість із них безневинно винуваті.

Петро Кириченко,
Донецька обласна
громадська
організація "Кетане"

ЩЕ НЕ СТОЯТЬ НА МОГИЛАХ ХРЕСТИ

ІНКЕ ЧИ ТОРДЬОН ПРЕ МУРМУНЦІ Е ТРУШУЛА

Восени 2003 року громадська організація "Романо дром" з міста Чернівці разом із обласним Чернівцьким телебаченням "Сивер" підготувала відеорепортаж "Масовий розстріл представників ромського народу в роки Великої Вітчизняної війни в місті Чернівці", що став основою документального фільму "Роми - жертви нацизму". Інтерв'ю було взято в Герхарда Кузнєцова - очевидця масового розстрілу ромів у Чернівці німецько-фа-

шистськими загарбниками. У 1995 році була видана книга "Край нескорений", написана Герхардом Кузнєцовим. У главі "Рік 1942-й", на сторінках 56-110 докладно описується про знищення ромів.

Фільм брав участь у Міжнародному фестивалі фільмів, присвяченому правам людини, жертвам нацизму. Інтерв'ю було взято у м. Києві з 9.12 по 13.12. минулого року.

(Продовження на б.стор.)

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Шановний

Юрію Васильовичу!

Від імені громадянина ромської національності Миколи Миколайовича Балага та ромської громади м.Ужгорода в скоєнні злочину, вимушений звернутися до Вас із проханнями втрутитися в ситуацію і розібратися із інцидентом, що виник із ромом М.М.Балогом. Мова йде про наступне.

24.02.2005 року по допомогу до правозахисного центру "Романі Яг", у вкрай важкому фізичному стані, звернувся житель м.Ужгорода, ром за національністю, М.М.Балог. Як він пояснив, 23.02.2005 року близько 13-ї години він разом із своїм родичем Густавом Євгеновичем Макулою слідував на кінній підвіді в напрямку вул. Дунаєвського в м.Ужгороді. На перехресті вул. Берчені їх обігнав автомобіль, з якого вийшли два чоловіки, сказали, що вони з міліції і відвезли М.М.Балого та Г.Є.Макулу в Ужгородський МВ УМВС. Після приїзду у міськвідділ, їх закрили в кабінеті і наказали не розмовляти. Через деякий час до кабінету зайшли все ті ж двоє чоловіків, котрі назвалися працівниками міліції, і ще один громадянин, котрий почав указувати пальцем на М.М.Балого і пояснювати, що начебто

Балог напередодні його побив і пограбував. Микола Миколайович це заперечив і пояснив, що до людини бачить уперше і взагалі не розуміє, про що йдеться. Та, незважаючи на це, працівники міліції, відпустивши його родича Г.Є.Макулу, закрили Балага в кабінеті і почали його жорстоко бити. Під час побиття праців-

Начальнику УМВС України в Закарпатській області

підполковнику міліції

п. Ю.В. Рахівському

Копія: міністру внутрішніх справ України

п. Ю.В. Луценку

Уповноваженій ВР України з прав людини

п. Н.І. Карпачовій

ники міліції, одного з котрих звати Руслан, примушували М.М.Балого зізнатися в скоєнні злочину, до якого він не причетний. Таким чином, побиття продовжувалося до 21-ї, і тоді, коли М.Балог вже не міг терпіти болю та знущань з боку працівників міліції, він підписав якесь документ, змісту яких через свою неграмотність не може пояснити. Але ми можемо здогадуватись, що це були за документи.

Все вищевикладене нами свідчить про те, що в органах

но, а саме 08.02.2005 року, в місті Ужгороді проводився круглий стіл за участі лідерів ромських організацій Закарпаття та представників правоохоронних органів. Зокрема, в роботі круглого столу взяли участь заступник начальника УМВС України в Закарпатській області, начальник міліції громадянської безпеки полковник М.Туряница та начальник управління карного розшуку УМВС України в Закарпатській області, полковник В.Шелепєць. Внаслідок проведення такого круглого столу була прийнята резолюція, відповідно до якої було домо-влено про налагодження діалогу між лідерами ромських общини та керівництвом міліції. Та, як ми бачимо із останніх подій, слова залишилися словами. Зважаючи на те, що останнім часом в Україні такі випадки набувають масового характеру,

ми будемо вимушені інформувати про подібні факти Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (Н.Карпачову), профільний комітет Верховної Ради України (Г.Удовенка) та Європейський центр захисту прав ромів (м. Будапешт).

Шановний Юрію Васильовичу! Переконливо просимо Вас втрутитися в цю ситуацію, об'єктивно розібратися в цій справі, притягнути до відповідальності винних осіб. Про вжиті заходи просимо нас повідомити у встановлені законом строки.

З повагою,
голова Всеукраїнської
правозахисної організації
"Чачіпе" Аладар Адам

міліції, зокрема у відділі карного розшуку Ужгородського МВ УМВС, працюють особи, котрих, за великим рахунком, важко нагати на розуміє, про що йдеться. Та, незважаючи на це, працівники міліції, відпустивши його родича Г.Є.Макулу, закрили Балага в кабінеті і почали його жорстоко бити. Під час побиття праців-

До всього вищевикладеного хочемо додати, що не так дав-

ЩЕ НЕ СТОЯТЬ НА МОГИЛАХ ХРЕСТИ ІНКЕ ЧИ ТОРДЬОН ПРЕ МУРМУНЦІ Е ТРУШУЛА

(Закінчення. Поч. на 5 стор.)

На жаль, багато ромів, чи родичі розстріляні в місті Чернігові, не мають уявлення, де це місце знаходиться, тому що на цьому пагорбі немає ніяких розпізнавальних знаків. І тільки завдяки відомцтвам очевидця Герхарда Кузнєцова наша організація довдалася про місце масових розстрілів ромів. Приєднуючись до численних прохань представників ромського народу, чи родичі загинули від рук нацистів у Чернігові, наша організація поставила за мету знайти фінансування, щоб відновити справедливості і компенсувати той біль, що пережили роми в роки війни, - сподіюємося, це стане реальністю.

Марина Казанська,
президент організації
"Романо дром"

рудженням пам'ятника, куди б родичі, спадкоємці загиблих, інші могли би прийти і вшанувати загиблих. Цей пам'ятник був би місцем, що нагадує нинішньому і наступному поколінню про страждання, які пережили роми в роки війни. Наразі наша організація звернулася за фінансовою підтримкою до мера міста Чернігова Олександра Володимировича Соколова. Нам залишається чекати і сподіватися, що місцева влада прийме правильне рішення.

Як того вимагає чинне законодавство України, а саме закон про об'єднання громадян, ми і започаткували таку організацію. Утримували її за рахунок приватного підприємства "Альфа", яке в 1993 році заснував мій старший брат Станіслав.

Ще коли працювала майстерня, ми відкрили, чи не найперше в Україні ромське кафе "Загуляй", в якому працював створений нами фольклорний ансамбль, що потім став неодноразовим лауреатом міжнародних фестивалів. Чутки про наше кафе поширилися далеко за межі України. Приміщення під кафе ми орендували в "Укрзалізниці" в колишньому ресторані "Експрес", яке до нашого приходу пастувало понад шість років. За власні кошти відремонтували це приміщення; відтворили ромський інтер'єр; обслуговуючий персонал та музиканти одягли в національні костюми; організували кухню переважно з тих страв, які є національними у ромів. За роботу нашого кафе були нагороджені почесними грамотами від мері. Майже постійно влаштовували благодійні обіди для ветеранів війни. Кафе стало в місті затишним куточком для культурного відпочинку, в якому ми проводили творчі вечори та зустрічі з творчими колективами з Голландії, Росії, Молдови, нашими зрештою естради. До нас приходили люди за допомогою та просто за порадою. Наш творчий колектив, який ми назвали так само, як і громадську організацію, - "Амаро Девес", працював на миських майданях у свята, на ярмарках "Чумацький шлях" та брав участь у багатьох інших заходах. Здавалося, ось, нарешті, настав наш день. Та тільки знову помилілися: той "день" був коротким. Наші орендодавці, порушуючи закон, роз-

ЧИ Є В СВІТІ ПРАВДА? ЧИ СІ АНДЕ ЛУМА ЧАЧИПЕ?

Довічне запитання, і не тільки для ромів, але, як на мою думку, для ромів воно найактуальніше. У нашому регіоні за неофіційними даними проживає близько трьох тисяч ромів, а тому в 1998 році ми вирішили започаткувати своє об'єднання, - створили громадську організацію "Товариство ромської культури "Амаро Девес", що в перекладі з ромської означає "Наш День", бо вважали, що, може, й дійсно настав наш день. Та тільки настав він чи ні - судити самі.

почали з нами таку собі невідверту, але все-таки війну. Ім охоче допомагали всі, до кого вони зверталися.

Спочатку це були пожежники, потім обленерго, знову пожежники і т.ін.

Дізнавшись, що в Палаці культури "АвтоКрАЗ", який належить холдинговій компанії "АвтоКрАЗ", п'ять років пусте приміщення, ми звернулися до дирекції компанії про його оренду. Нам не відмовили, але й надавати не поспішали. Понад півроку ми просили підписати нам договір оренди. Безкоштовно наш ансамбль брав участь у святкових концертах для працівників компанії, та з договором все одно зволікали, аж поки мер міста М.В.Глухов як член наглядової ради компанії не поклопотав за нас. Підписали нам договір оренди з вартістю 4,5 грн. за кв.м., і ми відразу приступили до ремонту кімнат, які були в занедбаному стані й потребували чимало капіталовкладень. За власні кошти та своїми силами ми відремонтували й приступили до роботи.

У цьому приміщенні ми розмістили ромську громадську

приміщення, етнічне кафе, плануємо започаткувати недільну школу, проводимо репетиції нашого творчого колективу, влаштуємо творчі вечори та інші заходи, тобто, як то кажуть, зажили. Нарешті, настав "Наш День". Та, на превеликий жаль, і цей день швидко закінчився.

Договір оренди нам підписали лише на півроку, бо, як пояснили у відділі оренди компанії, вони не можуть надавати в оренду приміщення на тривалий термін, і пообіцяли, що в разі виконання нами умов договору, нам його пролонгують. Альтернативи для нас не було, і домовіли погодитися на такі умови. За півроку оренди до нас не було жодних зауважень, але договір так і не пролонгували. Як нам стало пізніше відомо, весь Палац культури холдингова компанія "АвтоКрАЗ" передала в оренду приватному підприємству "Палац культури", власником якого є "людина" О.М.Бабаєва, директора "Кременчук'ясо", Л.Г.Душкин. Це пізніше ми дізналися, що ХК "АвтоКрАЗ", "Кременчук'ясо" знаходиться в колі інтересів нардепа К.В.Живаго. Отже, орендар Душкин запропонував нам або

ERRC ПОВІДОМЛЯЄ

НАВЧАННЯ РОМСЬКИХ ЖІНОК

Європейський центр з прав ромів (ERRC) протягом першого тижня цього року проведе семінар з прав людини для ромських жінок у Росії.

Мета семінару - розвинути не лише навички ромських жінок-активісток Росії, а й інших країн пострадянського простору, з використання міжнародних, національних і регіональних правозахисних інструментів і механізмів з просування прав ромів як на місцевому, так і на національному рівнях.

Завданням семінару - навчити учасниць:

- Документуванню випадків порушень прав ромських жінок, таких як: домашнє насильство, дискримінація у доступі до різних соціальних послуг: охорони здоров'я, освіти, отримання житла тощо.
- Аналізу проблем і ситуацій, що можуть впливати на становище ромських жінок у Росії, ґрунтуючись на міжнародно визнаних цінностях і принципах прав людини.
- Навичкам використання національних механізмів (таких як національне законодавство) і міжнародних правозахисних інструментів з метою захисту і просування прав ромських жінок.
- Навичкам моніторингу і подання доповіді про порушення

прав людини, а також позасудового правового захисту ромських жінок у Росії.

Розвивати здібності, що дозволяють застосовувати знання в рамках їхніх громад і організацій.

Дослідженню можливостей створення мережі й розвитку партнерства з НДО, що мають відношення до прав жінок, а також в державними службами для подальшого просування прав ромів.

Семінар буде проводитися у місті Волгограді (або в м. Вольському за 10 км від Волгограда).

Семінар по правах ромських жінок є компонентом програми ERRC, спрямованої на збільшення потенціалу ромських жінок-активісток, і тому розрахований тільки на жінок ромської національності. Заявники повинні бути не молодші 16 років.

Процедура подачі заявки. Заявники повинні:

1. Надати есе (300-500 слів) російською або ромською мовами з такою інформацією:
  - основні відомості про себе;
  - опис вашої діяльності в області прав людини/прав ромів, у яку ви залучені на сьогодні;
  - причини, з яких би ви хотіли взяти участь у семінарі з захисту прав ромських жінок; пояснення, чому це може бути корисно для вас; подальші дії, які б ви хотіли розпочати у своїй ро-

боті зі захисту прав людини/прав ромів.

2. Надати рекомендаційний лист від вашої НДО, лідера громади, викладача або роботодавця. У листі особа, яка дає рекомендацію, повинна відзначити характер стосунків із заявником, термін, протягом якого вони знайомі, основні якості заявника і вказати, чи буде дана людина підходящим кандидатом для семінару. Ми просимо вас надіслати усі необхідні документи одночасно. Заявки, які не відповідають одному або кільком вимогам, не будуть розглядатися комітетом.

Пакет документів повинен бути відісланий за адресою:

European Roma Rights Center,
1386 Budapest 62, P.O. Box 906/93, Hungary.

Або відправлений за факсом (+ 36 1) 413-2201.

Або на e-mail olgach@errc.org
Ольга Чашчиніна.

Останній термін подачі заявок 4 квітня 2005 року.

Європейський центр по правах ромів - це міжнародна громадська організація, що здійснює моніторинг ситуації з прав ромів і юридично захищає при порушенні їхніх прав. За додатковою інформацією про Європейський центр по правах ромів звертайтеся до сайту ERRC <http://www.errc.org>.

пдвоєною оплатою за кв.м. площі. Петрові Андрійовичу Ківишчу, мабуть, вдалося довести пану О.М.Бабаєву, що ми нормальні люди.

Ось така ситуація й змусила мене ставити такі запитання. ЧИ Є В СВІТІ ПРАВДА? І ДЕ ПІШУКАТИ? Саме ці негаразди наштовхнули мене написати і такого вурш:

Що з думами моїми?

Я не знаю.

Як втамувати біль в душі?

Як приголомшити печаль?

Які задава, доле, ти.

Чому народ мій є такий нещасний?

Чому і за які гріхи?

Мабуть, ніхто того не знає.

Та й де нам відповідь на це знайти?

Казали ж мудрі вдавнину:

Нема погоного народу.

Тільки людина може бути,

Але ж не рід весь та не його врода.

Ми не стояли з хлібом і сіллю,

Не зустрічали ворогів,

І як шурти ми не втікали,

Коли настав день тяжкий.

Ми біль і радість навіч ділили

З народом тим, з яким ми живемо.

Від ворогів ми теж терпіли,

Втрачали й ми сідних синів.

Втрачали все в ті дні сурові,

Тільки не пісні й танці, ні!

Бо мали силу ми від Бога!

Й надію на яскраві дні.

Та де ж вони, ті дні яскраві?!

Коли настане дивний час?!

Коли не тикатимуть пальцем?

Коли повірять люди в нас?

Олександр Міщераков,
голова громадської
організації "Амаро Девес",
м.Кременчук
Полтавської області

ДО 60-РІЧЧЯ ПЕРЕМОГИ

ОБПАЛЕНІ ВІЙНОЮ

ПГАБАРДЕ МАРІПНАСА

Перемога у Великій Вітчизняній війні кувалася не лише на передовій зі зброєю в руках, а і в тилу. Інколи в тилу було навіть важче, ніж на фронті, бо ж там на передову "робили" жінки і діти, а ще - інваліди і зовсім старі люди. Та й у перші повоєнні роки було не легше. У країні - голод, холод, розруха. Повертаються евакуйовані заводи, починають працювати нові цехи на тих, що залишилися. І всюди потрібні сильні робочі руки. Як ми знаємо, їх було мало - сотні тисяч чоловіків полягли у кривавих боях, інші згинили у німецьких концтаборах, інші репресовані й відправлені в калітські застінки, на лісовали, будівництва відомих каналів, у вічну мерзлоту.

За верстати ставали недавні школярі, майже діти. І працювали нарівні з дорослими. Там загартувалися характери, але там була виснажлива праця. Серед

таких юних трудівників був і Віктор Лошадкін.

Народився Віктор Васильович у м.Харкові 29 березня 1929 року в багатодітній сім'ї ромів-робітників. У 1932 році переїхали до Новомосковська.

Дитинство його було нелегке, в чотири роки на собі відчув голодомор, а в 12 років - Велику Вітчизняну війну. Та, незважаючи на тяжку юність, 17-річний Віктор влаштувався на Новомосковський завод ЗБІ, де пропрацював до 1989 року. За свою працю був нагороджений почесними грамотами "За високі показники в соціалістичному змаганні й активну участь у громадському житті заводу", "За досягнуті високі показники і виконання соціалістичних зобов'язань, у зв'язку зі святкуванням 60-річчя "ГОЕЛПРО", "За добросовісну працю, зразкову поведінку, активну участь у громадському житті", "Переможець соціалістичного змагання на честь 1 Травня". Також Віктор Васильович був "Ударником комуністичної праці", "Ударником Десятипятирчки" і нагороджений медаллю "Ветеран праці". Вже майже 15 років Віктор Васильович Лошадкін на пенсії. Живе він і доц в Новомосковську.

Константин Мусієнко,
Дніпропетровська обласна
громадська правозахисна
організація "Ватра"

В ГОСТЯХ У КРИКУНОВИХ
АНДО ВЕНДИЙГШІЙГО КО КРИКУНОВ"Я ЦЬОГО РОКУ
ЗБИРАЮСЯ
КОЧУВАТИ..."

Коли ми підїжджали до будинку Крикунових (про зустріч із директором театру "Романс" ми попередньо домовилися), звернули увагу на два новенькі ромські вози (вурдони), які стояли на вулиці. Було враження: накин на них брезент, кинь обсермок сина на віз, запряжи коней - і вирушай у дальню путь.

Помтивши наш погляд, Ігор Миколайович підтвердив: "Так-так, цього року я збираюся кочувати - згадати, як це робили наш предки. Ось візьму, продам усе, підуть геть із театру і буду собі кочувати". В його словах відчувався якийсь наддир, якась туга, але і надія на щось краще. Пізніше ми дізналися, що буквально кілька тижнів тому в нього відбувся концерт, була прем'єра нової вистави. При навіпорожній залі... Ми можемо зрозуміти почуття цієї творчої людини, в голові якої завжди багато задумів, творчих планів, устремлінь, і тут виявилось, що нема з ким розділити радість від постановки нового спектаклю, обговорити вдалі сцени або ті епізоди, які ще можна вдосконалити... Час для прем'єри, як виявилось потім, було обрано дуже невдало: вирушувалася доля держави. Як відомо, "де говорять гармати, там музи мовчать"... І хоч гармати "не говорили", та все ж таки це був час політики, а не мистецтва.

... Коли заходили на подвір'я до Крикунових, здається, що потрапляєш у міні-музей. Під стінками стоять акуратно зібрані вироби з дерева ромського побуту, привезені, вочевидь, із різних куточків України: дерев'яні корита, різноманітні ступи, важкі чесалки для вовни, що лежали на землі, величезні ковші, черпаки тощо. Справжній ромський музей просто неба. Видно було, що людина знала, що збирала, - ви-

На світлині: І.М. Крикунов з онуком.

Для Ігоря Крикунова було дуже болісно, що жоден депутат Верховної Ради України не представляє інтереси ромської меншини. Та сама ситуація і на місцях компактного проживання ромів. Дуже мало з них можуть впливати на рішення влади на місцевому рівні, де особливо необхідно це втручання.

Питання політики виявилися в центрі дискусії, яка розгорталася. При розмові були присутні ще кілька дуже відомих і впливових ромів, котрі висловили і свою точку зору про доцільність створення партії, яка би відбивала інтереси ромів. Як її створювати, на яких умовах, хто б її очолив в Україні? На жаль, наразі склалася така ситуація, що амбіційність деяких лідерів доходить до абсурду. Рч у тм, що люди, які могли б очолити партію і у яких уже розкручений бренд, тобто їх не треба представляти широкому загалу, - не хочуть займатися політичною діяльністю. мовляв, не ромська це справа. А, з

"ДОПОМОЖИ
МЕНІ, ВІЩУНКО!"

У цій же невеличкій садибі, у власному будинку мешкає й інша унікальна людина, слава про яку вийшла далеко за межі України. Це чарівна жінка, величава красуня, берегиня всіх сімейних традицій - Жанна Іванівна Карпенко.

Одна частина інтелігенції пострадянського простору знає її як керівника ансамблю ромської музики "Сингарелла", чудову сопістку і виконавицю старовинних ромських пісень та російських романсів. Іншим ця жінка відома як... віщунка, провісниця людських дол, до якої звертаються люди у своїх найтяжчих ситуаціях, пов'язаних зі здоров'ям, фінансовими справами, особистим життям тощо.

Дитинство Жани Іванівни проходило у звичайній сім'ї ромів з Київщини. Мешкала їхня родина в місцевості, яка раніше називалася Каравасів дачі, а тепер більше відома як район Києва "Отрадне". Серед інших дітей великої ромської родини бабуса Жани Іванівни виділяла саме її, побачивши в дівчинці неабиякий енергетичний дар і талант передбачування. Дівчинка сдала бля бабу і вбирала в себе всі ті розповіді про те, як допомогти людині енергетично, вчла спостережливості, розбиратися у психології людини, розкладувати карти, розпізнавати хвороби і т.п.

Бабуса Жани було дуже віруючою жінкою, і віру в Бога прищепила в ті атеїстичні роки дівчинці, а разом із вірою - глибокі моральні принципи.

У великій залі, стіни якої були прикрашені портретами цієї унікально красивої жінки в яскравих театральних костюмах, нагородима за її 45-річну сценічну творчість, фотографіями з відомими людьми мистецтва, політичними та громадськими діячами, Жанна Іванівна розповідала мені різні випадки з її багаторічної практики цілительки, віщунки, ворожки, яка знає наврочення, зцілює душі і тіла, допомагає розібратися у складних життєвих обставинах, особливо молодих людей.

- Ми - діти війни, - говорить Жанна Іванівна Карпенко. - Ми все життя прожили на одній вулиці.

(Продовження на 8 стор.)

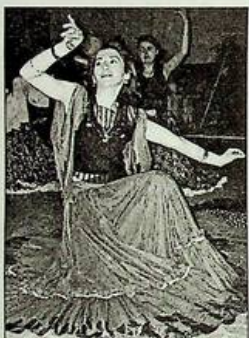
ПРЕЗЕНТАЦІЯ "БАХТАЛЕ ТЕРНЕ"

Хочу розповісти про молодіжну організацію ромів Переяслава-Хмельницького Київської області "Бахтале терне", про її високу активність. А ще є й інші привади, і дуже вагомий: у цьому місті 6 лютого в НЦК "Зустріч" відбулася презентація цієї організації, яка стала справжнім торжеством ромської самобутньої культури. Ця презентація була ще й свідченням потенційних можливостей юних переяславських ромів.

Для участі у святковому заході були запрошені керівники міських відділів культури й освіти. На жаль, з невідомих причин, деякі запрошені були відсутні, і серед них - мер м.Переяслава-Хмельницького - Г.Р.Сокур та начальник РВВС цього міста С.М.Криленко. Не було жодного представника від місцевої влади (очевидно, працюють, не покладаючи рук, навіть у відхідні...).

Урочистості відкрив президент Конгресу ромів України Петро Григорієнко, який щиро привітав із цією великою подією не лише переяславських ромів, а й громадян усього міста, подякував міській владі за підтримку й допомогу у створенні цієї молодіжної організації і надання приміщення для занять хореографією, вокалом, вивчення рідної мови, занять спортом. Лунало чимало теплих вітальних слів. Та навіть офіційні виступи не зробили зустріч сухою чи занадто діловою, бо це було просто неможливо: їх змінювали запальні ромські танці, чарівні пісні, полум'я яскравих національних вбрань. Доповнювали ромську програму й виступи солістів центру.

Коли двогодинна концертна

програма була вичерпана і святкове вбрання зайняло належне йому місце в костюмерній, танцювальний порив, здається, став ще емоційнішим, бо виступували каблуками вже не тільки учасники ансамблю, а й усі роми, які до цього були просто глядачами й уболівальниками.

Після того, як стихла остання нота ромської пісні, між президентом Петром Григорієнком та головою організації "Бахтале терне" Миколою Коваленком пройшла ділова бесіда: президент Конгресу ромів України зробив пропозицію голові нової організації щодо вступу "Бахтале терне" до складу Конгресу, оскільки тільки таким чином молода організація зможе мати підтримку від нього. Бесіда пройшла в дружній, теплій атмосфері.

Наразі члени "Бахтале терне" міркують над пропозицією Петра Григорієнка - лишилися незалежними чи все ж таки вступити до складу Конгресу ромів України.

Людмила Кравченко,
Світлинні Миколи Михняка

На світлині: учасники ансамблю "Сингарелла"

рала лише ті предмети, які виготовляли ромі, добре ознайомлена з етнографією, промислами.

Та втім, нас гостинно зустріла господарка дому Мила Крикунова, дружина Ігоря Миколайовича, яка була разом з онуком, також Ігорем Миколайовичем. Питання, які ми порушували в цій бесіді, зачіпали політичне становище в країні. І хоча в розмові й не називалася дата - березень 2006-го року (вибори депутатів парламенту за новою системою - на основі партійних списків, а не мажоритарних, як було раніше), йшлося саме про це.

іншого боку, маловідомі лідери деяких регіональних ромських організацій, навпаки, прагнуть до влади. Як знайти середину - це дуже складне питання.

Дискусія тривала кілька годин. Нарешті, дійшли висновку, що таку партію створити потрібно, є кілька кандидатів, які б очолили нову партію, та називати їх поки що не будемо.

... А можливо, і справді, це ромська справа - агітувати про ромів, показувати їхнє мистецтво шляхом кочових артистичних колективів, що, до речі, вже дуже розповсюджено за кордоном?

Немає нічого дивного в тому, що в цьому строю біля пам'ятника, який знаходиться у полі, були і роми-козаки. Історично складалося так, що роми, серед яких були різноманітні майстри і знавці коней, завжди були поруч із козаками. У боях відважні воїни-роми проявляли свою гарячу кров як справжні сини України. Велика фотографія ромських активістів Вінницького регіонального центру культури та мистецтва циганського народу "Девлеса, ромале!" і артистів циганського шоу-театру Андрія Сенченка "Шатро" виставлена в одній із експозицій Вінницького обласного краєзнавчого музею. Саме завдяки діяльності ромської організації в різних напрямках, і зокрема, в правозахисній сфері, це фото колективу здобуло право бути на такому почесному місці.

У наш непростий час, скажемо відверто, Вінницька крайова козацька організація під керівництвом Володимира Лебедевича спільно з Вінницькою ромською організацією "Девлеса, ромале!", яку очолює Андрій Сенченко, повною мірою займається і правозахисною діяльністю щодо порушень прав козаків з боку адміністративних і правоохоронних органів.

Колона козаків, що з'їхалися з різних міст України, пройшовши засніженим полем кілометрів із п'ять, підійшла до могили легендарного героя-козака Данила Нечая. Біля пам'ятника прочитав молитви та звернувся до козаків отець Анатолій, священник Української православної церкви Ікони Пресвятої Богородиці "Всіх Скорботних радість", що знахо-

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ КОЗАЦЬКИХ ГЕРОЇВ СЕРАС Е ЗОРАЛЕН КОЗАКЕН

■ Хвилюючі події 12 лютого нинішнього року відбулися для козаків Вінниччини, Хмельниччини, Тернопільщини, Рівненщини. Саме цього дня під керівництвом Крайового отамана Вінницького коша Володимира Лебедевича вони зібралися в селі Красне Тиврівського району для вшанування пам'яті за покладанням вінків на могилу славного воїна-козака Данила Нечая, який загинув за свободу України в боях із польсько-шляхетськими військами в 1651 році. Для козаків подібні акції є, насамперед, підтримкою козацького духу.

дється у м.Вінниця: "Сьогодні ми перебуваємо на цьому святому місці, де загинули славні воїни України, віддавши своє життя за український народ, за дітей цього народу, за славне майбутнє України... Дорогі козаки! Для нас велика радість, що ми живемо в державі, яка встала з колін. І ми молимо Бога за те благо, на яке заслуговуємо. Данило Нечай борювався за ідею незалежності. Ви йдете в козацьке військо захищати свою Вітчизну. Ми сьогодні відвоюємо свою незалежність, понад триста років відвоюємо свою свободу. На майдані Незалежності у Києві в дні помаранчевої революції 2004 року просили Господа, щоб був мир і не пролилася кров. Ми зараз молимо Бога, щоб упокоїв душі козаків, які загинули в боях понад 300 років тому за незалежність і свободу України. Хай завжди з нами буде Господь наш Ісус Христос. Хай Він допомагає нам у наших добрих і благочинних справах у розбудові України..."

Слово священника було хвилюючим. Воно було щирим і духовним... На подібні акції отець Анатолій виїжджає з козаками вже чотири роки. Ця це досить молодда за віком глибоко духовна і невідкупна людина, яка палко любить свій нарід, знає і поважає історію свого народу. У приватній бесіді отець Анатолій сказав: "Церква не повинна займатися політикою. Церква повинна займатися вірою, моральністю, духовністю людини. Ми не політики, політиків у нас достатньо... Не можна служити двом господам: Богу і мамоні, як казав Спаситель. Або будеш одного любити - іншого ненавидити, або на-

впаки..." Сподіваюся, читач зрозуміє, до чого ці слова...

Після отця Анатолія слово взяв отаман Володимир Лебедевич - крайовий отаман Вінницького коша Українського козацтва, яке очолює головний отаман - Ігор Вардинець, - права рука Гетьмана України Віктора Андрійовича Ющенка. На президентських виборах за "Нашу Україну" три з половиною мільйона голосів віддали саме козаки. За чутками, можливо, їх було близько п'яти мільйонів. Козаки вірять у свого нового Президента і Гетьмана Хай Господь йому допомагає.

Отаман Лебедевич - особистість в Україні серед козаків достатньо відомо. За своєю дванадцятирічною діяльністю на благо Українського козацтва був нагороджений премією Івана Богуна, орденом Богдана Хмельницького III ступеня, орденом Михайла Архистратига, двома орденами Козацької Слави з мечами і позолотою, орденом від УПА "Святої Покрови-Богородиці". Його діяльність у вихованні духовності, патріотичності населення Вінниччини говорить сама за себе: збудував дев'ять курганів козацької слави, поставив одинадцять духовних хрестів на могилах славних героїв-козаків. Готує пам'ятник легендарному козаку Івану Срку в Шаргородському районі на Вінниччині, де він народився, та Богдану Хмельницькому в Оратівському районі, де відбулася Перша козацька Рада під проводом Богдана Хмельницького в 1648 році. Отаман Лебедевич проводить патріотичне виховання серед студентів різних вузів і серед спортсменів, які можуть у майбутньому стати гордістю нації. Кальницько-Вінницький полк відбирає сиріт та напісиріт

для навчання спортивному єдиноборству. Обдарованих у цьому напрямі 14-15-річних юнаків направляє на навчання у військово-спортивний лицей. До керівного складу Кальницько-Вінницького полку входить також полковник Ігор Гутник, суддя суду честі Василь Жорноклей, головний осавул Олександр Дан, котрий написав три книги про історію Українського козацтва.

Про отамана Лебедевича можна сказати, що він є прикладом того, яким повинен бути козак. У кожного можна знайти недоліки, та чого не відняти у нашого отамана, то це - палкої любові до національної культури, яка йде з часів наших пращурів, любові до святини українського козацтва. А як захоплює розповідає він про різні події з історії Українського козацтва! Вміє швидко орієнтуватися у політичних подіях сучасної України. Справжній козак! А ще отаман займається виведенням гарних собак - азійських вовкодавів та українських верхових коней. Наш отаман цікава, неординарна людина. Він дійсно заслуговує на повагу Київської канцелярії Українського козацтва та самого ідейно-духовного батька сучасного козацтва України - Володимира Муляви.

Промова отамана біля пам'ятника Данилу Нечая була не дуже тривалою, але його потужний голос, що ішов від самого серця, запалював той вогник патріотизму у молодих козаках, без якого зрагали не може існувати справжня віра і дух українського козака.

"Як немає дерева без коріння, так і немає нації без традицій, без мови, без пісні, - говорить отаман, - і сама людина повинна думати, для чого вона живе на цій святій Землі". Звертаючись до молодих козаків, отаман також побажав їм, щоб не забували своїх батьків, товариство і козаків на віки віків, щоб кожен міг сказати своїм дітям і онукам, що то значить бути справжнім чоловіком.

Після отамана Лебедевича брали слово авторитетні козаки-гости Вінниці. І приємно було чути, що для них відтепер буде традицією приїжджати сюди, щоб кожного року вшановувати пам'яті козаків, які полягли тут за наше майбутнє. Отаман висловив подяку губернаторові Вінниччини Олександрові Домбровському, котрий відгукнувся на прохання розчистити дорогу від снігових заметів від села Красне до місця, де знаходиться курган із пам'ятником легенди козацтва Данила Нечая.

Всіх нас об'єднує церква. І роми, і козаки, і багато інших прочан ходять до Церкви Христової. Бо тільки Бог може надати сили, розуму і спокою в душі. Хай нам усім допомагає Господь Бог! Андрій Сенченко, сотник Українського козацтва, президент організації "Девлеса, ромале!", м.Вінниця.

На світлинах Наталії Немової: пам'ятник Данилу Нечая; урочистий молебень на могилі Д. Нечая.

В ГОСТЯХ У КРИКУНОВИХ АНДО ВЕНДИЙГШИЙГО КО КРИКУНОВ

(Закінчення. Поч. на 7 стор.)

Багато моїх родичів навчано впокоїлися у Бабиному Яру. Для нашої сім'ї особливо чорними були 1942-1943 роки, коли була розстріляна мамаина мама.

Особливо хочу зупинитися на епізоді, який стався з моєю тіткою Катериною Дьомною, котра була вже тоді відомою артисткою, співачкою.

Восени 1943 року разом із сестрою - моєю мамою, були схвалені нацистами і відправлені в гестапо. На допиті Катерина сказала, що вона артистка. Фашисти запропонували їй заспівати, щоб переконатися у правдивості її слів. Катерина весь свій біль, відчай, тривогу за своє життя і життя своєї сестри вилила у виконання відомого російського романсу "Гори, гори, моя звезда". Цей спів був настільки вражаючим навіть для ворогів, що

вони вирішили відпустити обох жінок.

Переживши величезний внутрішній стрес, жінки, яких випустили з будинку по вул. Короленка, 15, зробили ще кілька кіл навколо цього будинку, перебуваючи у повному шоці. І тільки через деякий час, заспокоївшись, здогадалися, куди треба їм іти...

Після цих трагічних споминів Жанни Іванівни ми перейшли до розмов про мистецтво.

Колектив, яким керує Жанна Карпенко, невеличкий, в ньому всього 10 музикантів і співачок. Серед них - скрипаль В'ячеслав Подгодин, гітарист Михайло Клімашенко, бас-гітарист та акомпаніатор Михайло Конденко та інші. До речі, в цьому колективі співає і донька Жанни Іванівни - Міла.

Хвіртка на подвір'ї Крикунових-Карпенко не зачинялася весь час, поки ми там були: приходи-

ли гості, друзі, музиканти, - хто за порадою, хто поділитися своїми проблемами. Не припинялися і телефонні дзвінки: чимало людей, хотіли зустрітись з Жанною Іванівною не як із артисткою, а як з чителькою...

Слава про людину летить попереду неї. Це можна сказати і про Жанну Іванівну. Цю розповідь самі люди, котрим вона допомогла утвердитися в житті, позбавитися від хвороби чи сімейної проблеми, зняти наврочення, поліпшити фінансове становище...

Жанна Карпенко - берегиня великого сімейного роду, домашнього вогнища. Щастя, здоров'я, затишку, благополуччя усьому її роду!

Бажаємо вам, шановна Жанно Іванівно, великої наснаги і натхнення на вашому благородному і прекрасному життєвому шляху.

Евгенія Навроцька

ЗІ СВЯТОМ

Вітаємо всіх жінок зі святом 8 Березня! Бажаємо бути здоровими, щасливими, коханими, щоб сонечко вашої душі зігрівало всіх, хто поруч з вами.

А особливо хочеться привітати старше покоління - наших мам та бабусь! Нехай Бог дасть їм довгих та приємних літ, щоб були щасливі своїми дітьми та онуками та мали змогу передавати безцінні скарби жіночої мудрості молодому поколінню. Те дел о дел бахт, зор, састипен туменге!

На світлинах: Луїза Жемчужна, заступник голови Донецького обласного культурно-просвітнього товариства ромських жінок "Мірікля", керівник школи-студії для ромських дітей "Хсаморо", соціалка фольклорного колективу "Шатрица". Багато років працює музичним керівником у Будинку культури в м.Макіївка Донецької області. Студентка Макіївського економіко-гуманітарного інституту - майбутній соціолог. Виховує 15-річну доньку. Мріє про те, щоб усі ромські діти мали змогу жити в теплі та злагоді і обов'язково отримували освіту.

Товариство "Мірікля", м.Донецьк

9 БЕРЕЗНЯ - ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Він вчив бути людьми... Вов сітарлас авен мануша...

"Не ідеалізуймо й не обожнюймо Шевченка. Але пам'ятаймо, що він душа нашого народу. Ті, хто обминав його, втрачали себе і не залишали після себе навіть перепою "на наші не своїй землі". Ті, хто приймав його заповіт любови й безоглядної боротьби до останку, ті стали сіпю землі, живим утіленням національної честі, гідності, громадянської совісті. Без їхньої науки ми б не могли бути людьми. Шевченко своєю пророкою пристрасною внутрішньою розкріпачував людей і вчив їх бути людьми...

До нього втопували стежку мільйони прочан, тисячі акторів, що тільки в молитві йому виповідали свою роль, сотні послідовників, що присягалися йому у вірності, і десятки дітей, що мовчазно приходили на могилу батька.

Прийшла

(Уривки)

Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби біє високі,
Горами хвилю підійма.
І білий місяць на ту пору
Із мари де-де вигляда,
Аче човен в синім морі
І в виривав, то потонав.
Ще треті пісні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

Чалады

(Котора)

Ровэл було Днепро холяса,
Сыр рыч пхуро багал бавал,
Вуч кашта пхазэл зоряса,
Пани, сыр бэрга, дур лиджэл.
Тучэндыр чен ехэ ахкэса
Саро дыхся, сыр дрэ ганинг,
Ев поля пэскрэ шэрэса,
Сава сы Днепро дрэ холи.
Башиз пэскрэ сунэ дыкхэнас,
Нйкон никай на рокирдя,
Чиркюрья, галёв, совэнас,
Пхуро кашт вса башада.

Івано Пидково

(Уривок)

Було колись - в Україні
Ревіли гарматні;

З одними він був німий і примарний, як вічне божество. Акторів він прощав всебігам вибачливим усміхом. Від послідовників похмуро приймав присягу. А діти оновлювалися біля нього, і кожен по-своєму ближче відчував початок і краще уявляв продовження себе.

Ціле століття над Дніпровими кручами лунає "Заповіт", і в ньому різні покоління висловлюють своє. Але навіть тоді, коли його просто записали на плаівку й прокоментували перед пуском, - він залишився клекотом одного джерела і вільною пісню для втомленої душі."

Евген Сверстюк,
з книги "На святі надій"

Було колись - запорожці
Вміли панувати.

Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося - осталися
Могили на полі.
Високі ті могили,
Де лягло спочити
Козацьке біле тіло,
В китайку повіте.
Високі ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять.
Свідок слави дідивичи
З вітром розмовляв,
А в нук кошу несе в росу,
За ними співав.

Було колись - в Україні
Лихо танцювало,
Журба в шинку мед-горілку
Поставцем кружляла.
Було колись добре жити
На тій Україні...
А загадаймо! Може, серце
Хоч трохи спочине.

Івано Пидково

(Котор)

Сыс вар-кэдэспэ Украина,
Карадына ровэнас,
Сыс вар-кэдэс запорожцы,
Бахталэс дживэнас.

Куч дживэнас, закэрэнас
Е слава тэ воля.

Гара мэно запорожцы,
Кирки лэгері доля
Лоло пхар прэ лэн чхудэ,
Соб маса тэ гэрэвэл,
Гэрэдэ лэн дрэ мая,
Кэрэдэ бэрги - тэ дыкхэн.
Буглэ мая, калэ бэрги
Еххиджисэ кана дживэн,
Пал козацка слава, воля
Машкир пэсис ракирэн.
Ехх пхуро, саво дживінді,
Тэ ран на даралас,
Ваши козацко дживінтэ
Внукоскэ багалас.
Подбагал дрэ мал бавал,
Со, тэ сыр кэрэнас,
Сыс вар-кэдэспэ Украина,
Со биди кхэлэнас.
Мануша гудло явнин
Тэ бравинта ньенас.

Сыс вар-кэдэспэ Украина,
Сарэ куч дживэнас.
Ритираса! Мэж ило
Набут-ка ханіла.
Кай совэл козацка слава
Лулуди лолэла!

Переклад на ромську
Михайла Козимиренка

РЕПЛИКА

"ІНТЕРВ'Ю", ЯКОГО НЕ БУЛО "Інтерв'ю", саво шога чи сас

В № 9 (28 лютого - 6 березня 2005 р.) всеукраїнської щотижневої газети "Серіал" під рубрикою "Розбір польотів" надруковано інтерв'ю з консультантами фільму Надією Деметер та Володимиром Кутенковим під заголовком "Кармеліта в брюках порушує традиції циган".

Автор інтерв'ю Олег Перанов, який себе офіційно подає як такого, що "вивчав циганські традиції", нібито провів спільний перегляд однієї з серій фільму "Кармеліти" з його консультантами. Як наслідок і з'явилася це "інтерв'ю". Щоб уточнити деякі деталі, ми зв'язалися з Надією Георгіївною Деметер, доктором історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту етнології та антропології Російської Академії Наук, ведучим спеціалістом у галузі ромознавства, автором багатьох солідних монографій з історії і традицій ромів.

Яким же було наше здивування, коли ми дізналися, що такого інтерв'ю пані Надія не давала взагалі.

У своїй відповіді редакції, яку вона нам надіслала через електронну пошту, Надія Деметер пише: "Я вперше прочитала це "інтерв'ю", якого я ніколи не давала. Повний примітив, абсолютно не мій стиль викладання думок. Ті, хто це сфабрикував, упевнені, що ромі не можуть висловити свої думки

належним чином. Я взагалі відмовлялася від усіх інтерв'ю з приводу цього фільму, тому що не могла сказати жодного хорошого слова про цей, з дозволу сказати, серіал".

Нас глибоко вразило те, що автор "інтерв'ю" звертається до поважної людини, відомого у всьому світі ромолога, зневажливо-запанібратські: "Надія". Якби автор дійсно брав у Надії Георгіївни інтерв'ю, він би надіслав багатий запас слів цієї непересічної людини, яка блискуче володіє науковою термінологією, глибоко і всебічно знає ромські традиції.

До речі, автор Перанов такий же, як і автор інтерв'ю - Володимир Костянтинович Кутенков, віце-президента Федеральної національно-культурної автономії російських циган, збирача ромського фольклору. Насправді ж, пан Кутенков в інтерв'ю не фігурує зовсім.

Автор матеріалу навіть не спромігся запам'ятати ім'я одного з головних героїв фільму - Зарецького, якого іменує, то "Рамір", то "Ратмир".

Обурює те, що журналіст сфальсифікував інтерв'ю. Цим він підставив не лише поважних людей, а і свою газету.

Редколегія газети
"Романі Я"

"КАРМЕЛІТА" - ФІЛЬМ ПРО РОМІВ

Продовжуємо наш конкурс "Чи знаєш ти історію ромів?"

Третій тур

1. Якому святому поклонялися ромі-християни у фільмі?
2. Чи дійсно в традиціях ромських дівчат одгати брюки, як це постійно демонструє головна героїня фільму?

Переклад Миколи
Бурлуцького
та Олени Марчук

Іонастар

ШЭРО 7

Свэнто Бахталэ Лав

"Раптом увагу присутніх привернула суперечка книжників у куточку галереї. Усіх зацікавив невідомий Чоловік з галілейською вимовою. "Звідки Він знає Писання, коли не вчився?", - дивувалися книжники. "Моє вчення - не Моє, а Того, Хто послає Мене", - відповів Він.

"Чи не той це, якого шукають, щоб убити?" - здогадувались срусалимляни. Але чому Він діє відкрито? Ті ж, кому найважливішою була думка еластей, стривожились: "Невже й справді дізналися начальники, що він - Месія?"

Олександр Мень, "Син людський",

Львів, Монастир монахів студійського уставу,
видавничий відділ "Свчадо", 1994 ст.121

ІСУСО ІСИН МЕССІЯ

25. Кой-савэ мануша Ерусали-мостар дэдумане пала Лэстэ: "На Кадэла ли Манушэ родэн тэ умарэ?"

26. Ахэ, Вов дэл дума англа вса-вэрэн тай нисо Лэсти на пхэнэн: чи на поліле пхурэдэра, со Вов - Христосо?"

27. Кадэла амэ джянах, катарь Вов, із кала авэла Христосо, нико на уджянала катарь Вов исин".

28. Тунчи сиклярэлас Ісусо дэ храмо, ваздыня Пэхкоро гласо тай пхэнэлас: "Тумэ джянан Ман, тай джянан катарь Мэ; на Еджино Пэстар Мэ авилём, із Чачуно Кодэва, Ко бичхалда Ман, Савэ тумэ джянан."

29. Мэ джянав Лэ колэсти, со Мэ авилём Лэстар, тай Вов бичхалда Ман".

30. Тай родэнас Лэ тэ умарэ, із нико Лэ на лила колэсти, со на авіля інте вряма.

31. Тай бут манушэн патянэ дэ Лэ тай пхэнэнас: "Сар авэла Христосо, чи будэр тирэла рындуля, сар Кадэва тирэл?"

Фарисея бичхалэн тэ лэ Ісусо

32. Ашундэ фарисея, со мануша хади дэдумэн пала Лэ, тунчи англунэ рашая тай фарисея бичхалдэ бутярэн тэ лэн Лэ.

33. Тунчи пхэнда Ісусо: "Інте набут вряма тэ авэ Манди тумэн-

цар, тай джява Кодолэстэ, Ко бичхалда Ман.

34. Авэна тэ родэ Ман тай на аракхэна; тай курик Мэ джява, тумэ на авэна пордэ".

35. Тунчи Іудея пхэнэнас ехх еххэсти: "Курик Вов камэл тэ джэ? Чи поджяла Вов Греконэндэ тай авэла лэн тэ сиклярэ?"

36. Пала со Вов дэдуманя, кала пхэнэлас: "Авэна тэ родэ Ман тай тай на аракхэна; тай пордэ, тев Мэ авава, тумэ на сгалёна тэ авэ?"

Поради від Раги Драбаріне кватаре Рага з 9 по 23 березня

Овен - можна розпочинати нові справи, та голоне для вас - закінчити старі. Цей період досить напружений, тому вітаємо та інші засоби підтримки здоров'я стануть вам у нагоді. Не варто згадувати давні образи та намагатися помститися - ваші недоброчинстві і так будуть покарані долею. А от побажання добра та освідчення в коханні - це саме те, що підніме вам настрої. Матеріальне становище буде не поганим, проте витратитимете більше, ніж заробите. Бажано зробити невеликий фінансовий запас на квітень.

Телець - як ніхто, ви відчуєте весну, березень для вас - дуже господарський місяць. Родина не допомагає - пробачте їм! Але не дуже багато уваги приділяйте дрібницям, прийміть стратегічні рішення. Деякий час будете турбуватися про здоров'я дорогов вам людини, та все скінчиться добре. Подарунок від друзів буде несподіваний та приємний. Слабке місце вашого організму в березні - органи дихання.

Близнята - кошти, які ви витратили останнім часом, скоро повернуться. Та перед вами ще три серйозні матеріальні питання, які потрібно вирішувати одночасно. Раджу вибрати головне! Уважне ставлення до родини допоможе зберегти добрі стосунки та уникнути зайвих витрат. А от підтримка колег підніме вашу самооцінку та надихне на нові звершення. Не дуже корисно укладати угоду з Терезами.

Рак - безліч подарунків та увага, яку ви приділяєте родині, - це добре. Та дозвольте близьким людям самим приймати рішення. Стосунки з колегами трохи напружені, але вони вас приємно здивують у найближчі два тижні. Можливість публічного винищення вас на втілення давніх планів, та виникне ідея, які кошти можна до цього залучити. Витрат буде чимало, бо ж навколо спільні спокоти!

Лев - подорож, зустріч із давніми друзями та вирішення складних питань - це те, що вам пропонують обставини на ці два тижні. Але станеться саме те, чого прагнете ви. Матеріальне становище вас приємно здивує. А от 21-22 березня стосунки з родиною можуть бути напруженими, утримуйтеся від конфліктів. Здоров'я потребує постійної уваги.

Діва - ваші незалежність та самостійність дадуть змогу вирішити в березні досить складні проблеми. Бажано радитися з колегами, проте рішення приймайте самі. Родинні стосунки будуть стабільнішими. "Революція" у вашій оселі зараз не дуже доречна, тому трохи почекайте. А от за допомогою давніх приятелів можна розпочати новий бізнес. Це вас трохи розважить та надихне на нові звершення.

Терези - важко жити в світі людям, які не можуть навіть на хвилину "відмикнути" свій мозок. Тому бажано хоча б знаходити прismsні заняття або звертатися до психіки гомору, щоб відновити сили. Поясніть колегам, що вам напевно, коли кинуть конкретні плани, можливо, тоді ви з ними скоріше порозумієтеся. Про гроші можна не згадувати, вони з'являться самі по собі.

Скорпіон - мало говорити, та багато слухати, уважно приймаючи рішення, та не шуртатися будьякої роботи - і тоді буде вам щастя. Реально це зробити дуже важко, але під силу саме вам, дорогий Скорпіоне. Адже ніхто, крім вас, не отримує від життя "аванси", та не буває таким щасливим від дрібниць! 15-16 березня є можливість скласти вигідну довгострокову угоду. Добре підуть справи, пов'язані з господарською діяльністю.

Стрілець - деякий час доведеться виконувати рішення, з якими ви не згодні. Це збереже партнерські стосунки, але не додасть грошей до вашого гаманця. Можна заробити через тимчасові угоди, не порушуючи правил. Дуже вдалими будуть торговельні справи. У родині складуться добрі стосунки, завдяки вашій делкатності. Підшункова залоза - ваше слабе місце, не зловживайте важкою їжею.

Козеріг - середина березня - досить напружений для вас період, слідкуйте за своєчасним виконанням домовленостей з колегами. Важливі зустрічі, підбиття підсумків та обговорення майбутніх завершенень додасть вам оптимізму. Матеріально буде важкувато. Можливі додаткові витрати на подорож. Здоров'я потребує постійної уваги, особливо суглоби.

Водолій - економія - важливе, але не головне. Стосунки важливіше. Не будьте "гальмом" для ваших родичів, якщо вони беруть на себе додаткові обов'язки, підтримайте їх. Продажиться природа, бажань стає більше, а коштів на все не вистачає. Та не треба впадати у відчай. У вас все вийде, якщо будете наполегливими.

Риби - день народження, подарунки, привітання, та потім знов до серйозних справ! Друзі будуть поряд. Родина вас завжди підтримає і завжди на себе частину ваших господарських обов'язків. Майнові питання вирішаться на вашу користь. Будь-яка творчість допоможе вам знати напруження, тому співайте, танцюйте або складайте вірші. Матеріальне становище приємно стабільне.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА І ВОВК РОВКА-РОВНИЦА АЙ РУВ

Записала Олена Пчілка

Скірсардя Олена Пілка

Занюхала лисичка під лісом рибу в возі. Бо то чумаки везли з Дону та стали остеронь на відпочинок, а самі пішли по воду.

Лисичка підбралась до воза, насмикала собі рибки та їсть.

Аж іде вочик. Бачить, що лисичка їсть рибу, та й питається:

- Де це ти, лисичко-сестричко, рибки взяла?

- Наловила, - каже лисичка.

- Де?

- А он там, у річці. Коли хоч, то й тебе поведу.

- Добре, - каже вочик-братик.

От і пішли. Привела лисичка вочика до річки, до ополонки, та й каже:

- Ось устроми сюди хвоста, то й рибка начіпляється.

Вовк устроїв хвоста, а лисичка стоїть та й приказує: "Мерзні, мерзні, вочий хвіст... Мерзні, мерзні вочий хвіст!"

- Що ти там, лисичко-сестричко, говориш? - питає вовк.

- Та й то кажу: "Ловися, рибко, велика й маленька!"

- А, то добре! - каже вочик.

Та згодом і питає:

- А що, вже, може, й начіплялася рибка?

- Та вже, може, й начіплялося трохи, - каже лисичка, спробуй потягати!

Вовк спробував, - коли трохи важко тягати.

- Щось тяжко, - каже вовк, - мовби щось не пускає!

- Е, - каже лисичка, - то рибка начіплялась; тільки ще потримай, то ще більше вловить.

А сама все приказує: "Мерзні, мерзні, вочий хвіст!" А вочик думає, що вона каже: "Ловися, рибко, велика й маленька!"

Знов хотів вовк витягти хвоста, - коли вже й не можна: хвіст уже зовсім вмерз - ні сюди, ні туди!..

А тут і чумаки ідуть. Побачила їх лисичка, та як зареготиться і гукає вовкові:

- Он люди ідуть! Вони тобі допоможуть витягти рибу!

А сама дременула в ліс.

Прийшли люди скопили вовка. Так він і залишився голодним через те, що повірив лукавій лисичці-сестричці.

Сонгадас (пахіндр) варесар е ровка паша веш ле мачен андо вурдон. Кадо е чумаки інгернас анда Доно ай терділе рігате те пігенін, ай коркоре гейле пала паї.

Ровка ловкорес пашилас ко вурдон, ай лас те кідел песке мачен ай хал.

Авел о руворо. Дикгел, со е ровка хал мачес, ай пгучел:

- Кай кадо ту, ровка-ровкіца, мачен (ілян) лан?

- Хупілдем, - пгенел е ровка.

- Кай?

- Джа кроте, андо паї (ріка). Те камес шай ві тут інграв.

- Мішто, - пгенел о руворо-пгалоро.

Гейле кретане. Андас е ровка ле руворес ко паї (ріка), ке хев, ай круял са паго ай пгенел:

Каде шув анде хев е пор, е ровка тердьюл ай ціпи: "Пагосар, пагосар, рувескі пор... Пагосар, пагосар, рувескі пор."

- Со ту кроте, ровка-ровкіца вакерас? - пгучел о рув.

- Ай кадо пгенав: "Хупіл та мачоро, баро ай ціноно!"

- Мішто! - пгенел о рув.

- Ай со, аба шай, цірдав аврі ле мачен!

Ай аба, шай цірда, цера, - пгенел е ровка, зумав те цірде!

О рув зумадає, - ай цера пгарес те цірде.

- Варесо пгарес, - пгенел о рув, - варесо чи мекел!

- Гей, - пгенел е ровка, кадо е маче баре; фері екр цера інкер, май бут хупіласа.

Ай коркори са вакерел: "Пагосар, пагосар, рувескі пор!" ай а рув гінди (думінел) со вой вакерел: "Хупіл та мачоро, баро ай ціноно!"

Апале зумадає о рув те цірдел аврі е пор, - кана аба наштик: е пор аба зоралес пагоме - чи аврі, чи андре!

Ай аба авен е чумаки.

Дикгел лен е ровка ай лас те асал ай ціпи ле рувеске.

Дикг е мануша авен! Вон туке жутина сар те цірден аврі е мачен!

Ай коркори нашлас андо веш.

Авіле мануша ай хупілде ле рувес. Каде вов ачилас бокгало, кай патяєс ла бенгалья ровкаке-ровкаке.

Переклад Аладара Адама

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

БАРАНЯЧІ РЕБРА З РИСОМ

Ребра запарити і відлити воду. Тоді залити теплою водою і варити з зеленню і цибулею до напівготовності. Окремо промити холодною водою рис, запарити його, залити бульйоном з баранини, додати 1 ст. ложку масла і проварити. Відтак перекласти недоварені ребра рисом, полити бульйоном і тушувати до готовності. Подавати на стіл з підливою з бульйону.

БАКРАНЕ ПАШАВРЕ РИШКАШАСА

Пашавре шувес андо пгардо паї. Пала кадо шорес аврі о паї. Пала кадо шорес тато паї ай кравес зелена пурумаса пре допашесте. Рігате тровес (морес) шудре паса е рижкаша, паріс екр цера, шорес опрал бакрані зумі, додес і рой чил ай мек кірол. Каде шувес е пашавре пре допашесте кіраде (таде) рижкаша, опрал шорес зумі ай мек петьюл. Шувес пре месалія (скамін) ранта-шеса ай зумнаса.

Без муки не буває науки.
Бі кінно наштик о сіклібен.
Божою милістю світ стоїть, а наукою люди живуть.
Пре Девлеско лачбен е лума тердьюл, ай сіклібнага мануша дживен.
Птаха гарна пір'ям, а людина навчанням.
Чіріклі шукар поренца, ай мануш сіклібнага.
Правда світліша за сонце.
Чачіле май зорало сар о кгам.

ПГЕРАСА

Ром питає в іншого рома:
- Що би ти хотів мати - п'ять тисяч доларів чи п'ять дочок?
- П'ять дочок.
- Чому?
- Бо зараз їх у мене вісім.

Ром пгучел кавре роместар:
- Со бі ту камланас те авел тут - панч мії (езера) долара вай панч чайора?
- Панч чайора.
- Состар?
- Ке аканак ке манде сі охто.
Батько питається в сина:
- Скажи, Янчі, який предмет тобі більше подобається в школі?
- Дзвінок, тату.
О дід пгучел катаро чгаво:
- Пген, Янчі, саво предмету туже май бут чальол анде школа?
- О ченгево, даде.

РОМАНІЯ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітського товариства
Рестраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія НАВРОЦЬКА

Редація не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефакс (03122) 61-39-55.
E-mail: rym@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniya.gov.ua

Віддруковано в Ужгородській місійській друкарні, вул. Руска, 13.
Умови друку: арж. 2,5 Тираж 2500, зам. № 403

